

УДК 371.113.1

Любов Овчиннікова

**МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ СТИЛЮ УПРАВЛІННЯ
МИСТЕЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНИМ КОЛЕКТИВОМ
У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ**

У статті розглядається модель формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом майбутніх учителів музики. Подана характеристика її основних структурних компонентів, а саме: мета та результат процесу формування досліджуваного утворення; завдання; принципи (гуманізації та демократизації, науковості, неперервності та послідовності управлінських дій, діалогічності (полісуб'єктності), оптимальності та ефективності; емоційності педагогічного процесу); функції (цілепокладання, навчальна, виховна, особистісного розвитку, дисциплінарна, психолого-педагогічної допомоги); форми; методи; засоби; педагогічні умови (забезпечення мотивації студентів до формування ефективного стилю управління в процесі вивчення спецкурсу «Основи управління мистецько-педагогічним колективом»; впровадження у процес формування стилю управлінської діяльності професійно-особистісного тренінгу; організація самоменеджменту майбутніх учителів музики в контексті формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом); критерії та їх показники; рівні сформованості стилю управління мистецько-педагогічним колективом (дезадаптивний, адаптивний, продуктивний, креативний).

Ключові слова: модель, формування, стиль, мистецько-педагогічний колектив.

The article examines the model of formation of the management style of the artistic and pedagogical team of future music teachers. The following characteristic of its main structural components has been given: the purpose and the result of the formation process of the studied education; the task is to provide students with the ability to effectively manage the artistic and pedagogical team, use the means and perform the tasks set in a humane, economical and rational way; principles (humanization and democratization, scientific, continuity and consistency of managerial actions, dialogicity (polysubject), optimality and efficiency, emotionality of the pedagogical process); functions (goal-setting, educational, personal development, disciplinary, psychological and pedagogical help); forms; methods; means; pedagogical conditions (provision of students' motivation for the formation of effective management style in the process of studying the special course «Fundamentals of Management of Artistic and Pedagogical Team»;

implementation of the process of forming the style of management activities of professional and personal training; organization of self-management of future music teachers in the context of forming the style of management of the artistic and pedagogical team); criteria and their indicators; the level of formation of the management style of the artistic and pedagogical team (maladaptive, adaptive, productive, creative).

Keywords: *model, formation, style, artistic and pedagogical team.*

Однією з неодмінних умов стабільного функціонування систем різної природи і рівня складності, будь то держава в цілому, сфера економіки, конкретна організація, колектив або окремо взята людина, є ефективність процесів управління. Управління підприємствами, що працюють у сучасних умовах, забезпечується розробками цілої низки управлінських дисциплін, галузей знань наукового і практичного спрямування.

Однією з перспективних завдань педагогіки є дослідження проблем вдосконалення педагогічного управління професійними колективами, визначення педагогічних закономірностей, підготовка керівників. Особливе значення сьогодні набуває розробка даних проблем стосовно управлінської діяльності в мистецько-педагогічних колективах. Ефективне управління вимагає врахування їх специфіки, особливостей зовнішнього середовища, а головне – передбачає соціальну орієнтованість управлінської діяльності, що означає необхідність узгодження інтересів зазначених колективів з інтересами суспільства, держави та інших суб'єктів суспільного життя.

Значний внесок у вивчення психолого-педагогічних аспектів функціонування професійних колективів, управлінської діяльності, професійної підготовки, вносять дослідження Г. Андреєвої, Ю. Бабанського, О. Бодалева, Н. Бордовскої, І. Волкова, Н. Гейжан, В. Гинецинського, О. Донцова, А. Єршова, О. Єфремова, А. Журавлева, І. Зимньої, В. Кікота, Р. Кричевського, Є. Кузьміна, Н. Кузьміної, С. Кошелевої, І. Машарова, Н. Нікандрова, Р. Немова, Н. Обозова, Ю. Платонова, А. Реана, В. Рибнікова, І. Скопилатова, В. Слепова, Н. Тализіної, Л. Уманського, Н. Хусаїнової, В. Якуніна та ін.

Останні десятиріччя характеризуються зосередженням уваги дослідників на процесах розв'язання проблем, пов'язаних із менеджментом у закладах освіти. Так, управлінські аспекти діяльності суспільства, колективів і організацій висвітлені в роботах Є. Ануфрієва, О. Барбакова, О. Віханського, Е. Мейо, Г. Осипова, Т. Парсонса, Д. Робі, Ф. Тейлора, Ж. Тощенко, А. Файоля, Г. Щокіна та ін. У дисертаційних дослідженнях К. Вайсера, С. Євтушенко, В. Садової знайшли відображення економічні, психологічні та організаційні аспекти управління діяльністю мистецьких колективів.

Питання освітнього менеджменту висвітлені у працях В. Бондар, М. Гриньової, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, Г. Єльнікової, В. Зверева, Л. Карамушки, О. Коберника, Н. Коломінського, Ф. Корольова, Ю. Конаржевського, В. Крижко, В. Маслова, Є. Павлютенкова, В. Пекельної, Є. Прикова, С. Сисоєвої, О. Шпак та ін.

Мета статті – охарактеризувати модель формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом майбутніх учителів музики.

Слід зазначити, що у науковій літературі немає єдиного підходу до визначення поняття «модель». Так, у педагогічному енциклопедичному словнику поняття модель трактується як «...аналог певного фрагмента природної й соціальної реальності, що слугує для зберігання та розширення знань про оригінал, конструювання оригіналу, перетворення або управління ним» [3].

У словнику-довіднику з педагогіки подано таке визначення моделі: «Модель – це схема, зображення або опис будь-якого явища або процесу в природі, суспільстві; аналог певного фрагмента природної або соціальної реальності» [5].

У психологічному словнику поняття «модель» визначається як «...зразок для виготовлення чого-небудь; відтворення або схема чого-небудь в зменшеному вигляді» [4].

Під моделлю формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики розуміємо структуру, яка містить мету та завдання навчально-виховного процесу, компоненти, критерії та рівні об'єкту дослідження, педагогічні умови, методи, форми і засоби реалізації, що сприяють досягненню поставленої мети та взаємозв'язки між ними.

Структурно-змістовна модель формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики представлена взаємопов'язаними блоками: цільовим (що характеризує цілі і завдання процесу формування стилю управління), змістовим (розкриває зміст зазначеного процесу), організаційно-діяльним (що розглядає організацію процесу навчання, педагогічні умови, форми і методи процесу формування стилю управління у майбутніх педагогів-музикантів), результативно-критеріальним (визначає результати діяльності з формування стилю управління студентів і критерії оцінки ефективності такої діяльності).

Кожен із зазначених блоків моделі, маючи свої функції, специфічний зміст і методичні особливості, покликаний вирішувати певну частину загального педагогічного завдання – формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики.

Цільовий блок розробленої структурно-змістовної моделі визначає основну мету дослідження – формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики; завдання ми

вбачаємо в забезпеченні студентів умінням здійснювати ефективне управління мистецько-педагогічним колективом, використовувати засоби та виконувати поставлені завдання гуманним, економічним, раціональним шляхом. Центральною ланкою між метою і результатом формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики є зміст дослідно-експериментальної роботи, у якому відбитий зміст навчального матеріалу. Дана обставина обумовлює виділення другого блоку моделі – змістовного.

Змістовний блок моделі визначає зміст процесу формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики, що представляє собою рух від поставлених цілей до конкретних результатів шляхом забезпечення цілісності процесу навчання. Методологічну основу змістовного блоку складають принципи (гуманізації та демократизації, науковості, неперервності та послідовності управлінських дій, оптимальності та ефективності, принцип діалогічності (полісуб'єктності), емоційності педагогічного процесу) та функції (цілепокладання, навчальної, виховної, особистісного розвитку, дисциплінарної, психолого-педагогічної допомоги) стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики.

Так, реалізація *принципу гуманізації та демократизації передбачає*: звернення до особистості студента як суб'єкта учіння, повагу до нього, як саморегульованої та саморозвиваючої системи; співробітництво педагогів та студентів як суб'єктів учіння, за якого останні є повноправними учасниками навчального процесу; розкріпачення особистості майбутнього педагога, розвиток його внутрішньої свободи й почуття власної гідності; колективний аналіз діяльності з формування стилю управління у майбутніх учителів музики й добір найоптимальніших умов її вдосконалення; дбання про розвиток управлінських можливостей і здібностей студента як особистості; визнання єдності індивідуального й колективного начал у навчанні. *Принцип науковості* передбачає опору на найновіші досягнення науки управління, використання достовірної та повної інформації про стан керованої педагогічної системи і навколишнього середовища. Додержання цього принципу дає змогу уникати проявів волюнтаризму і суб'єктивізму при прийнятті управлінських рішень. *Принцип неперервності і послідовності управлінських дій* спрямований на забезпечення якісного зростання особистості студента, наступності змісту та методів навчання, виховання і розвитку. Даний принцип забезпечує створення єдиного освітнього простору, координацію дій елементів педагогічної системи. Застосування *принципу оптимальності та ефективності* передбачає якісну реалізацію технології формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики, яка призводить до досягнення поставленої мети. Він передбачає органічне поєднання постійного управлінського впливу на учасників експерименту з

стимулюючими мотивами, що забезпечує професійну зацікавленість останніх у формуванні власного ефективного управлінського стилю. *Принцип діалогічності (полісуб'єктності)*, спрямований на оптимізацію спілкування учасників навчального процесу, під час якого реалізуються три його сторони: інформаційно-комунікативна; регуляційно-комунікативна, пов'язані зі взаємним коректуванням дій при здійсненні спільної діяльності; афектно-комунікативна, що відноситься до емоційної сфери людини. Принцип емоційності педагогічного процесу передбачає створення на заняттях позитивного емоційного фону, що сприяє зняттю психологічних бар'єрів, активізує діяльність студентів і викладача, стимулює пізнавальні процеси.

Змістовний блок включає компоненти стилю управління:

- аксіологічний – розглядається в якості тієї основи, на якій відбувається цілеспрямоване формування особистісно-ціннісного ставлення майбутнього фахівця до управлінської діяльності, потреби оволодіння нею як важливим засобом організації та управління навчально-творчим процесом мистецько-педагогічного колективу;
- гносеологічний – спрямований на збагачення у майбутніх фахівців психолого-педагогічних знань і уявлень про сутність управлінської діяльності в цілому та її різних сфер, зокрема, вмінь та навичок;
- провідним завданням технологічного компонента є здійснення конструктивної функції, спрямованої на моделювання проєктів управлінської діяльності самими студентами з урахуванням об'єктивних можливостей і засобів, в залежності від ситуації, а також їх особистісних якостей.

Третім блоком моделі формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики є *організаційно-діяльнісний*.

Даний блок моделі включає організаційну діяльність і методичне забезпечення управлінської підготовки майбутніх педагогів-музикантів. Необхідність виділення даного блоку диктується тим, що відбір форм і методів впливу, визначення педагогічних умов, що сприяють успішному формуванню ефективного стилю управління, дозволяє моделювати професійну діяльність, спрямовувати навчальний процес, діяльність викладача і студентів на найбільш повну реалізацію поставлених цілей і завдань дослідження. Третій блок в моделі представлений:

- методами (вправи, ділові ігри, тести, рішення ситуаційних завдань, групові дискусії, ігрові прийоми);
- формами (спецкурс «Основи управління мистецько-педагогічним колективом», професійно-особистісний тренінг, лекції, семінари, самостійна позааудиторна робота);
- засобами (навчальні посібники, навчальні програми, технічне

устаткування (комп'ютери, презентаційне устаткування), тематичний план роботи спецкурсу «Основи управління мистецько-педагогічним колективом», план професійно-особистісного тренінгу, «Коло правил»).

Зазначені в моделі педагогічні умови покладені в основу розробки експериментальної методики формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики. На нашу думку, формування стилю управління майбутніх учителів музики буде більш ефективним, якщо в цей процес включити такі педагогічні умови:

- забезпечення мотивації студентів до формування ефективного стилю управління в процесі вивчення спецкурсу «Основи управління мистецько-педагогічним колективом»;
- впровадження у процес формування стилю управлінської діяльності професійно-особистісного тренінгу;
- організація самоменеджменту майбутніх учителів музики в контексті формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом.

Застосування зазначених у моделі умов, методів, форм і засобів роботи покликане сприяти інтенсифікації процесу формування стилю управління майбутніх педагогів-музикантів.

Четвертий блок – *результативно-критеріальний*, який відображає ефективність процесу формування стилю управління майбутніх учителів музики, характеризує досягнуті результати навчання відповідно до поставлених цілей. Даний блок включає критерії, рівні, показники сформованості компонентів стилю управління майбутніх педагогів-музикантів. В якості критеріїв сформованості стилю управління майбутніх учителів музики ми виділяємо наступні: мотиваційно-смісловий, когнітивний, особистісно-поведінковий.

До кожного критерію підібрано відповідні показники. Так, мотиваційно-смісловий критерій формування стилю управління у майбутніх учителів музики розкривався через такі показники: орієнтація на управлінську діяльність; усвідомлення необхідності оволодіння основами управлінської культури; наявність ідеалу керівника.

Когнітивний критерій формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики представлений такими показниками: знання: психолого-педагогічні, соціально-психологічні, професійні (у галузі управління); уміння (гностичні, проектувальні, конструктивні, організаційні, комунікативні); навички прийняття та вирішення управлінських задач, які приводять до досягнення колективом поставлених цілей.

Особистісно-поведінковий критерій формування стилю управління у майбутніх педагогів-музикантів розкривався через такі показники: якості: загальнолюдські (почуття обов'язку та відповідальності, рішучість, толерантність, емпатійність), психофізіологічні (емоційна

сталість, лабільність), організаторські (товариськість, активність, самостійність у поведінці); здатність до вирішення конфліктів; готовність до саморозвитку та самовдосконалення управлінських компетенцій.

Рівні сформованості стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики в змістовному відношенні представлені таким чином: креативний (високий), продуктивний (середній), адаптивний (низький), дезадаптивний (критичний).

Розроблена модель являє собою описовий аналог процесу формування досліджуваного утворення у студентів. Кожен з компонентів моделі має специфічний зміст і методичні особливості, а також вирішує певну частину загального педагогічного завдання – формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики.

Як виявили результати дослідження, модель формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики є дієвим засобом удосконалення управлінської компетентності майбутніх педагогів у вищих педагогічних навчальних закладах і, відповідно, підвищення їх конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг. Проведене дослідження не вичерпує всіх питань процесу формування стилю управління мистецько-педагогічним колективом у майбутніх учителів музики. Тож, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження полягають у вивченні педагогічних основ виховної діяльності майбутніх керівників; подальшого дослідження потребують педагогічні умови формування та розвитку комунікативних і діагностичних умінь майбутніх керівників мистецько-педагогічних колективів з використанням тренінгових технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беляцкий Н. Изменение функций руководителя в новых условиях. *Проблемы теории и практики управления*. 2000. № 3. С. 97–102.
2. Веснин В. Р. Менеджмент: учеб. для вузов. М.: Проспект, 2005. 320 с.
3. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б. М. Бим-Бад; редкол.: М. М. Безруких, В. А. Болотов, Л. С. Глебова и др. М.: Большая Российская Энциклопедия, 2003. 528 с.
4. Психологический словарь / ред.кол.: В. В. Давыдов и др. М.: Педагогика, 1983. 447 с.
5. Словарь-справочник по педагогике / авт.-сост. В. А. Мижериков; под общ. ред. П. И. Пидкасистого. М.: ТЦ «Сфера», 2004. 448 с.
6. Фатхутдинов Р. А. Производственный менеджмент: учебник для вузов. 4-е изд. СПб.: Питер, 2003. 491 с.